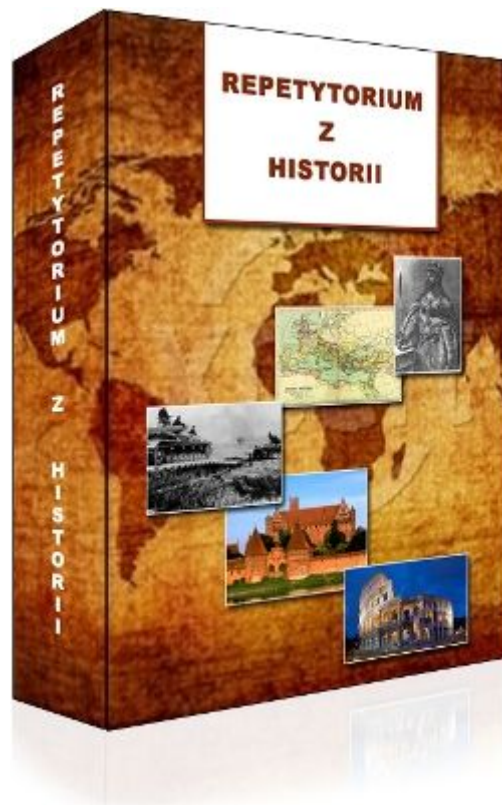

Fragment Repetytorium z historii

Spis treści:

Ustrój polityczno-społeczny państw greckich	5
Wojny perskie	11
Ustrój Starożytnego Rzymu – republika, pryncypat, dominat	14
Podboje Rzymu	18
Systemy religijne w starożytności.....	20
Powstanie i rozwój chrześcijaństwa	23
Arabowie i islam	25
Kształtowanie się państw feudalnych w Europie	27
Państwo Karola Wielkiego.....	30
Cesarstwo Ottonów.....	33
Słowianie i ich pierwsze państwa	35
Cesarstwo Bizantyńskie za panowania Justyniana.....	37
Początki państwa polskiego.....	39
Monarchia Bolesława Chrobrego	41
Problem polsko - krzyżacki od XIII do XVI wieku.....	44
Unie polsko – litewskie i ich konsekwencje	48
Polityka dynastycznych Jagiellonów	52
Rozwój przywilejów szlacheckich w Polsce	55
Ekspansja turecka i jej skutki	59
Gospodarka średniowiecznej Europy.....	61
Kultura średniowiecza w Europie.....	67
Kultura średniowiecza w Polsce	70
Kultura Odrodzenia w Europie.....	73
Dualizm w rozwoju gospodarczym Europy	78

Reformacja i kontrreformacja w Polsce	81
Kształtowanie się demokracji szlacheckiej (ruch egzekucyjny, sejm walny, wolna elekcja)	84
Walka o Dominium Maris Baltici w XVI wieku	88
Wojna trzydziestoletnia	90
Wojny Rzeczypospolitej z Rosją w XVI i XVII wieku	93
Powstania kozackie w Rzeczypospolitej	97
Wojny Rzeczypospolitej ze Szwecją w XVII wieku	100
Stosunki polsko-tureckie w XVII wieku	104
Ustrój demokracji szlacheckiej w Rzeczypospolitej w XVII wieku - oligarchia magnacka, próby reform	108
Kultura Baroku w Europie	111
Wzrost znaczenia sąsiadów Rzeczypospolitej w II połowie XVII wieku i w I połowie XVIII wieku	114
Unia polsko – saska i jej znaczenie	120
Kultura Oświecenia w Europie	124
Rewolucja przemysłowa w Anglii	128
Wojna o niepodległość Stanów Zjednoczonych (Rewolucja amerykańska). Konstytucja amerykańska	131
Upadek państwa polskiego	134
Kultura oświecenia w Polsce	137
Wiosna ludów w Europie	143
Wiosna Ludów na ziemiach polskich	148
Wojna krymska i jej konsekwencje	150
Zjednoczenie Włoch i Niemiec oraz powstanie dualistycznej monarchii austro-węgierskiej	154
Powstanie Styczniowe	161
Wojna secesyjna w USA	164

Teorie społeczno - polityczne w Europie w XIX wieku	167
Sytuacja na ziemiach polskich w II połowie XIX wieku (gospodarka, partie polityczne, przemiany społeczne)	170
Rewolucja 1905 roku w Rosji i na ziemiach polskich.....	174
Kolonializm w XIX i na początku XX wieku	176
Przemiany gospodarcze w Europie i na świecie w XIX wieku	180
I Wojna Światowa - geneza, przebieg, skutki i znaczenie	184
Sprawa polska w czasie I Wojny Światowej	190
Droga do niepodległości Polski	193
Walka o kształt terytorialny i ustrojowy II Rzeczypospolitej	197
Systemy totalitarne w Europie - komunizm, faszyzm, nazizm	204
Demokracja parlamentarna w Polsce.....	212
Przewrót majowy w 1926 roku i rządy sanacji	215
Gospodarka II Rzeczypospolitej.....	220
Polityka zagraniczna Polski w latach 1919-1939	223
Sytuacja międzynarodowa w Europie i na świecie w latach 1919-1939.....	228
Powstanie bloków polityczno - militarnych po zakończeniu II Wojny Światowej	233
Terror stalinowski w Polsce.....	236
Między "zimną wojną" a "gorącą"	240
Odwilż w bloku komunistycznym. XX Zjazd KPZR, "Polski Październik", powstanie węgierskie	248
Polska w latach 1956 - 1980. Przemiany społeczne, gospodarka, sytuacja polityczna	253
Dekolonizacja w XX wieku	259

Ustrój polityczno-społeczny państw greckich

Starożytna Grecja nigdy nie stanowiła jednolitego organizmu państwowego. Wraz z intensywnym rozwojem miast, około VIII wieku p.n.e. wytworzyła się w Grecji instytucja zwana polis (mng. poleis). Termin ten pierwotnie oznaczał ufortyfikowaną część miasta.

Polis, choć często tłumaczone jako miasto-państwo, w rzeczywistości była to wspólnota ludzi niezależnie stanowiących o swoim losie. Bardzo ważną cechą polis była jej suwerenność.

Poczucie wspólnoty wśród obywateli umacniał wspólny udział w ceremoniach kultowych, wyprawach wojennych i nade wszystko w bezpośrednim podejmowaniu decyzji politycznych. Terytorialnie polis obejmowała część miejską, ze świątyniami i agorą (rynkiem) oraz część wiejską, w której mieszkała większa część obywateli.

Około VIII wieku p.n.e. zaczęła stopniowo zanikać monarchia, zaś zamiast króla władzę stopniowo zaczęły przejmować kolegialne rady. Pierwotnie władza w polis należała do aristoī (najlepszych), czyli tych, którzy gromadzili w swych rękach największe arealy ziemi. Aristoī zasiadali w radach, a rola zgromadzenia była bardzo ograniczona. Taki typ rządów nazywamy arystokracją. Bardzo istotną formą życia społecznego aristoī były tzw. sympozjony, czyli uczyty, w szerokim rozumieniu tego słowa. W czasie sympozjonów jedzono, pito wino, słuchano poezji i muzyki oraz rozwijano kontakty towarzyskie. W sympozjonach nie brały udziału kobiety (poza tancerkami), gdyż kobiety w Grecji były odsunięte od życia społecznego. W takiej sytuacji u Greków (jak również Greczynek) mocno rozwinął się homoseksualizm. Wśród arystokracji było to nie tylko tolerowane, ale nawet pożądane zachowanie. Homoseksualizm wśród mężczyzn uznawany był za najwyższą formę miłości, gdyż zachodził między partnerami z tego samego szczebla drabiny społecznej.

Niemale znaczenie w życiu społecznym Greków odgrywały muzyka, poezja, polowania i sport. Liczne miasta przy okazji świąt religijnych organizowały cykliczne zawody sportowe ku czci bogów, tzw. igrzyska, spośród których najbardziej znanymi są notowane od 776 roku p. n. e. igrzyska olimpijskie, rozgrywane w Olimpii, ale również igrzyska pytyjskie w Delfach oraz igrzyska istmijskie na Istmie korynckim.

Prócz arystokracji innym znanym w starożytnej Grecji systemem ustrojowym była tyrania. Tyranem nazywamy kogoś, kto uzurpuje, czyli przywłaszcza sobie władzę, mimo, iż nie ma ku temu żadnych podstaw prawnych. O ile jednak dziś terminy tyrania i tyran są wyrazami o nacechowaniu jednoznacznie negatywnym, o tyle w Grecji archaicznej tyrani częstokroć mieli silne poparcie społeczeństwa, zaś okresy tyranii niejednokrotnie były czasem rozkwitu danej polis, (czego najlepszym przykładem jest tyrania Pizystratydów w Atenach).

Pozostałe typy ustrojowe starożytnej Grecji omówimy na przykładach dwóch największych i najlepiej poznanych poleis, oligarchicznej Sparty i demokratycznych Aten.

Sparta położona jest na półwyspie Peloponez, w dolinie rzeki Eurotas. Polis powstało prawdopodobnie pod koniec IX wieku przed Chrystusem, w wyniku synojkizmu, czyli połączenia czterech wsi. W drugiej połowie wieku VIII rozpoczęła się ekspansja terytorialna. Spośród podbitych osad, mieszkańcy jednej zostali włączeni do społeczności spartańskiej na równych prawach. Odtąd Sparta składała się z pięciu wsi. W wieku VIII i VII przed Chrystusem Spartanie stoczyli dwie wojny meseńskie, w wyniku których podbili Mesenię i uzależnili od siebie miejscową ludność, która odtąd będzie tworzyła społeczną warstwę niewolnych chłopów, zwanych helotami.

Od VI wieku przed Chrystusem polityka Sparty uległa zmianie. Lacedemończycy (tak nazywano Spartan) nie podbijali już sąsiednich poleis, ale sformułowali system przymierzy, który zapewnił im hegemonię (zwierzchnictwo) nad znaczną częścią Peloponezu. Z czasem powstał luźny system sojuszy, nazywany błędnie przez niektórych historyków Związkiem Peloponeskim, choć jego charakter lepiej oddaje nazwa Lacedemończycy i ich sprzymierzeńcy.

W polis spartańskim wyróżniamy trzy podstawowe grupy społeczne: spartiatów (zwanych również spartanami), periojków oraz helotów.

Spartiaci byli pełnoprawnymi i wolnymi członkami wspólnoty politycznej, czyli polis. Stanowili jednak stosunkową niewielką grupę społeczną. W czasach największej świetności jest ich około 40 tysięcy, podczas gdy w tym samym czasie populacja helotów wynosi ponad 200 tysięcy głów. Podstawową cechą spartiatów jest rezygnacja ze wszelkich działań o charakterze gospodarczym. To zamknięta

i dziedziczna grupa zawodowych wojowników, których całe życie było podporządkowane funkcjom militarnym, które mieli pełnić. Podstawą utrzymania rodziny był przydzielony spartiacie dział ziemi, uprawiany przez niewolnych helotów. Ziemi tej nie mogli spartiaci sprzedać, ani podzielić. Tryb życia spartiaty był bardzo surowy, z potępieniem luksusu w każdej formie. Obowiązywał zakaz posiadania złotych i srebrnych monet. Do minimum ograniczona została forma życia rodzinnego, na rzecz zbiorowego. Nawet decyzje, czy dziecko powinno być wychowywane czy nie, należała do wybranego kolegium starców. Słabe dzieci porzucano w górach.

Podstawą systemu społecznego było specyficzne wychowanie zwane agoge. Systemowi temu podlegali chłopcy od siódmego roku życia. Opuszczali oni dom rodzinny i przenosili się do wspólnego obozu, w którym panował duch ostrej rywalizacji. Przejście z jednej klasy wiekowej do drugiej wiązało się z licznymi brutalnymi obrzędami, zaś najbardziej pożądaną cechą u adeptów była odporność na ból. Agoge kładło nacisk na sprawność fizyczną, uczono wprawdzie czytania, pisania i podstaw muzyki, ale na tym kończyła się edukacja kulturalna przyszłego obywatela. W wieku dwudziestu lat młody spartiata wchodził do grupy obywateli, opuszczał obóz i aby uzyskać prawa obywatelskie musiał być przyjęty do jednej z kilkunastoosobowych grup mężczyzn, w różnym wieku, spożywających wspólnie posiłki (syssytia). Przejście z agoge do życia obywatelskiego łączyło się również z kryptejami. Chłopcy, nago, bez żadnego uzbrojenia, z wyjątkiem noża, udawali się na rok do lasu i sami musieli o siebie zadbać, zdobyć pożywienie, ubrania i wszystko, co potrzebne do przetrwania, przy czym mogli w tym celu zabijać helotów.

Spartiaci mówili na siebie homoioi, czyli jednakowi. Istniały jednak również niższe kategorie spartiatów, którzy nie mieli już pełni praw politycznych, a przyczyny degradacji społecznej były różne.

Periojkowie (perioikoi – mieszkający wokoło) żyli w gminach zachowujących wewnętrzną autonomię. Podstawą ich bytu była uprawa ziemi, która stanowiła ich swobodną własność. Zajmowali się również rzemiosłem i handlem. To periojkowie byli głównymi dostawcami uzbrojenia do armii spartańskiej oraz budowniczymi obiektów użyteczności publicznej. Pełnienie tych funkcji często było dla nich źródłem znacznych dochodów. Byli członkami wspólnoty politycznej, czego wyrazem jest nazwa polis (Lacedemończycy, Lacedemończycy nie Spartanie), jednak nie brali udziału w zgromadzeniu obywateli i nie mieli dostępu do spartańskich urzędów. Przez cały czas istnienia polis, periojkowie zachowywali wielką lojalność wobec Sparty,

tylko raz, w 464 roku przed narodzeniem Chrystusa poparli helotów w czasie ich buntu.

Heloci to niewolni chłopci, głównie mesyńscy. Spoczywał na nich ciężar uprawy całej ziemi należącej do Jednakowych (homoioi). Stanowili więc podstawę systemu gospodarczego Sparty. Byli w sposób trwały związani z uprawianą przez siebie ziemią, a właściciel działki nie mógł ich wyzwolić. Helotów było znacznie więcej niż Spartan, dlatego lęk przed buntami helotów determinował całe życie społeczno-polityczne spartiatów. Z tego powodu Lacedemończycy bardzo niechętnie brali udział w dalekich wyprawach wojennych. Obsesyjny strach przed powszechnym buntami helotów tłumaczy niejako brutalny sposób funkcjonowania kryptei, jako instytucji, której celem było sianie lęku wśród helotów.

Na czele państwa stali dwaj dziedziczni królowie. Podwójna monarchia występuje wyłącznie w Sparcie. Królowie dowodzili armią. W razie wyprawy wojennej jeden z nich wyruszał na wojnę na czele części armii, drugi zaś pozostawał z resztą wojska w polis, aby zabezpieczyć Spartę przed częstymi w takich sytuacjach buntami helotów.

Najistotniejszym organem państwa lacedemońskiego była rada starszych, nazywana geruzją. Zasiadało w niej 28 gerontów – przedstawiciele arystokracji rodowej, powyżej 60 roku życia oraz dwóch królów. Gerontów wybierało Zgromadzenie obywateli, a swoją funkcję sprawowali dożywotnio. Geruzja posiadała w zasadzie pełnię władzy ustawodawczej.

Teoretycznie władzę w państwie miało sprawować Zgromadzenie obywateli, które w przypadku Sparty nosi nazwę apella. W rzeczywistości jednak rola zgromadzenia ograniczała się do głosowania „za” lub „przeciw” proponowanym przez geruzję uchwałom, samo zaś głosowanie odbywało się poprzez akłamację, czyli jednoczesny krzyk, co dawało gerontom szerokie możliwości interpretacji woli ogółu. W Zgromadzeniu brali udział wszyscy obywatele, czyli spartiacy powyżej 20 roku życia.

Bardzo ważną rolę w Sparcie odgrywało pięcioosobowe kolegium eforów. Byli oni wybierani na jednoroczną kadencję i kontrolowali całość życia politycznego polis. Mogli zaskarżyć i uwięzić każdego, kto ich zdaniem działał wbrew interesowi państwa, nawet króla. Jedynym ograniczeniem ich władzy była świadomość, że po zakończeniu kadencji zostaną rozliczeni ze swoich działań.

Ustrój polityczny Sparty to oligarchia, gdyż faktyczna władza spoczywała w rękach wpływowej grupy obywateli, w tym przypadku gerontów.

Zupełnie inny typ ustrojowy wykształcił się w Atenach. Wedle tradycji Ateny powstały na drodze synokizmu, którego inicjatorem był mityczny Tezeusz. Pierwotnie polis była monarchią, ustrój ten został jednak zniesiony pokojowo i jego miejsce zajęły rządy arystokracji. W tym czasie najwyższą władzę w polis sprawował urzędnik nazywany archontem, a funkcje doradcze pełniło kolegium urzędników, którzy z czasem również otrzymali tytuły archontów. Powoływała ich rada zwana Areopagiem, od nazwy miejsca obrad – wzgórza Aresa. W 621 roku przed Chrystusem doszło do pierwszego w dziejach Aten spisania prawa, dokonał tego niejaki Drakon.

W VII wieku p. n. e. Ateny przeżywały poważny kryzys agrarny. Większość ziemi była w rękach bogatej arystokracji, jednak uprawiali ją niewolni chłopci. W niewolę sprzedawano również obywateli, którzy nie byli zdolni do spłacenia zaciągniętych pożyczek, co spowodowało pogłębienie kryzysu i wzrost napięć społecznych. W roku 594/593 przed Chrystusem funkcję archonta powierzono Solonowi, upoważniając go do przeprowadzenia daleko idących reform. Główne z nich to tzw. „strząśnięcie długów”, czyli jednorazowe umorzenie zadłużenia obywateli, zakaz pożyczek pod zastaw człowieka, wykupienie Ateńczyków sprzedanych w niewolę za długi, uwolnienie niewolnych chłopów (jednak bez jednoczesnego uwłaszczenia), powołanie sądów ludowych (heliaia) oraz Rady Czterystu, nowa kodyfikacja prawa oraz podział obywateli na cztery grupy majątkowe (pentakosiomedimnoi, hippeis, zeugici i teci), z których dostęp do najwyższych urzędów mieli tylko pięćsetmedymnowcy.

Kontynuatorem reformatorskiej polityki Solona był obrany na urząd archonta w 508 roku p. n. e. Klejstenes. Przeprowadził reformę administracyjną, zgodnie z którą podzielono Attykę na 10 fyl. Każda fyla wybierała 50 swoich przedstawicieli do nowoutworzonej Rady Pięciuset.

Klejstenes wprowadził również zwyczaj przeprowadzania raz w roku ostracyzmu, czyli sądu skorupkowego. Miał on pełnić funkcję swoistego zabezpieczenia przed tyranią. Obywatele wypisywali na skorupach po rozbitych naczyniach imię Ateńczyka, który ich zdaniem zagraża demokracji. Obywatel, którego imię powtarzało się najczęściej musiał opuścić Ateny na okres 10 lat. Niestety wielokrotnie ostracyzm był wykorzystywany do walki politycznej, a jego ofiarami padali niewinni, na przykład Sokrates czy Tukidydes.

Największy rozkwit demokracja ateńska przeżywała w połowie V wieku przed Chrystusem, po wojnach perskich, gdy urząd stratega pełnił wybitny polityk - Perykles. Najważniejszym organem polis była eklezja, czyli Zgromadzenie obywateli. W odróżnieniu od Zgromadzenia spartańskiego, obywatele ateńscy mieli możliwość zabierania głosu, dyskusji, a nawet zgłaszania własnych projektów uchwał. W obradach eklezji mógł wziąć udział każdy obywatel ateński, czyli mężczyzna powyżej dwudziestego roku życia, którego rodzice byli Ateńczykami.

Stopniowo malały uprawnienia Areopagu i archontów, zaś istotną rolę zaczęło odgrywać kolegium strategów, którzy w razie wojny pełnili też funkcję dowódców armii.

Wszyscy obywatele byli równi wobec prawa, a decyzje polityczne zapadały dzięki aprobachie większości obywateli zebranych na Zgromadzeniu. Kierowano się przekonaniem, że to ludzie, a nie budynki, ziemia, czy statki stanowią państwo. Właśnie te cechy ustroju ateńskiej polis legły u podstaw nowożytnej demokracji. Trzeba jednak zauważyć, że ateńska idea wolności i równości odnosiła się wyłącznie do obywateli ateńskich, zaś wizerunek Ateńczyków jako krzewicieli i obrońców wolności i praw człowieka staje się tylko pobożnym życzeniem, kiedy weźmiemy pod uwagę choćby relacje dotyczące dokonań Ateńczyków względem innych (często neutralnych) polis w czasie wojny peloponeskiej.

Wojny perskie

Na początku I tysiąclecia przed naszą erą Grecy skolonizowali zachodnie wybrzeża Azji Mniejszej, zakładając tam liczne polis, takie jak Milet, Efez, Halikarnas, Kemy czy Fokaję. Do początku VI wieku przed naszą erą Grecy azjatyccy żyli jakby odseparowani od otaczającego ich, niegreckiego świata. Dopiero około 560 roku przed narodzeniem Chrystusa polis te znalazły się pod panowaniem Lidyjczyków. Władcy lidyjscy pobierali od Greków niewielkie daniny, nie ingerowali jednak w sprawy wewnętrzne ich państw, sami zaś w znacznej mierze przyjmowali kulturę helleńską.

Sytuacja diametralnie się zmieniła, kiedy w 546 roku przed naszą erą Królestwo Lidii zostało rozbite, a Azja Mniejsza włączona do nowopowstającego imperium Persów. Odtąd małoazjatyckie miasta greckie stały się częścią satrapii perskiej ze stolicą w Sardes, z Greków zaś ściągano dość wysokie daniny i mocno ingerowano w wewnętrzne sprawy polis. Często Persowie wspomagali rządy tyranów, co dodatkowo budziło sprzeciw Greków, którzy zawsze wysoko cenili swoją niezależność.

W 499 roku w Milecie wybuchła rewolta przeciw Persom, do której w krótkim czasie przyłączyły się także inne greckie miasta małoazjatyckie. Powstanie jońskie miałooby szanse powodzenia, gdyby przybyła spodziewana pomoc militarna z Grecji właściwej. Tak się jednak nie stało. Pomocy – i to jedynie symbolicznej – udzieliły powstańcom Ateny (20 okrętów) i Eretria (5 okrętów). Król perski Dariusz wysłał do Jonii armię, która stłumiła powstanie, a Milet został zrównany z ziemią.

Doświadczenie powstania jońskiego było bezpośrednią przyczyną wypraw perskich do Grecji właściwej. Dariusz uświadomił sobie, że aby utrzymać spokój na zachodnich krańcach swojego państwa, będzie musiał uzależnić całą Grecję.

Pierwsza próba wyprawy została podjęta już w 492 roku przed narodzeniem Chrystusa, jednak potężna burza morska uniemożliwiła Persom lądowanie w Attyce. Wyprawę przesunięto w czasie. Dwa lata później, w 490 roku przed naszą erą, armia perska pod wodzą Datisa, przy obecności wygnanego z Aten tyrana Hippiasza, zmiotła z powierzchni ziemi Eretrię, następnie zaś wylądowała na równinie maratońskiej w odległości 42 kilometrów od Aten. Tereny w pobliżu wioski Maraton dawały Persom możliwość wykorzystania konnicy, która zapewne mogłaby rozstrzygnąć losy bitwy. Jednak w chwili, gdy Ateńczycy pod komendą Miltiadesa zaatakowali wroga, jazdy perskiej nie było w obozie. Hoplici greccy rozproszyli siły wroga, jednak armia

Datisa zdążyła ewakuować się na okręty i odpłynąć w kierunku Aten. Na szczęście dla miasta hoplici zdążyli powrócić i obsadzić mury. Na wieść o tym, że miasto jest bronione, Persowie odpłynęli.

Wyprawa perska została odparta, jednak nikt w Grecji nie wątpił w to, że Persowie powrócą. Na szczęście dla Hellenów w roku 486 umarł Dariusz, zaś jego następca – Kserkses – musiał poświęcić u progu swego panowania nieco uwagi kwestii buntów w Egipcie i Babilonie. Dało to Grekom trochę więcej czasu na przygotowanie do kolejnego starcia.

Ateńczycy, po odkryciu bogatych złóż srebra w górach Laurion, przyjęli radę Temistoklesa i wydobyty kruszec przeznaczili na wybudowanie i wyposażenie floty, składającej się z 200 trier. Przygotowanie obrony lądowej powierzono najlepszym w tej dziedzinie Spartanom. W tym celu powołano na Istmie korynckim Sprzymierzenie Hellenów.

Kampania Kserksesa rozpoczęła się na początku 480 roku. Armia perska zmierzała do Aten, trafiła jednak na opór w wąwozie termopilskim. Wojska greckie broniące wąwozu były znacznie mniej liczne, jednak ukształtowanie terenu niwelowało tę różnicę. Niestety dla obrońców, ktoś doniósł Persom o tajemnym przejściu, dzięki czemu najeźdźcy mogli otoczyć Hellenów. Dowodzący armią obrońców, król spartański Leonidas, wobec takiego rozwoju wypadków odesłał większość swoich podkomendnych, sam zaś pozostał na polu walki wraz z trzystuosobowym oddziałem Spartan. Bronili wąwozu do ostatniej kropli krwi, nie przeżył żaden z obrońców, zaś droga do Aten stała przed Persami otworem. Jednak bohaterstwo Spartiatów broniących Termopil przeszło do historii.

Wojska Kserksesa zdobyły i zniszczyły Ateny. W ten sposób dokonano na Ateńczykach zemsty za owe 20 okrętów wysłanych w czasie powstania jońskiego przeciw Persom. Nie był to jednak koniec wojny.

W okolicach wyspy Salamina doszło do największej bitwy morskiej tego konfliktu. Flota ateńska pod dowództwem Temistoklesa rozbiła tam w 480 roku przed naszą erą flotę perską, pomimo dużej przewagi liczebnej najeźdźców.

Niespełna rok później, w roku 479 rozegrała się rozstrzygająca bitwa lądowa. Na czele połączonych wojsk lądowych Hellenów stanął Spartiata Pauzaniusz, zaś zastępami perskimi dowodził Mardoniusz. Odwaga, wyszkolenie i zmysł taktyczny hoplitów spartańskich zdecydowały o wygranej Greków. Persowie rozpoczęli odwrót. Jeszcze w tym samym roku rozegrał się ostatni akt II wyprawy perskiej, kiedy to

Grecy pokonali uciekającą armię wroga u wybrzeży Azji Mniejszej, pod wioską Mykale.

Wyprawy perskie barwnie opisuje w swoich „Dziejach” grecki protohistoryk Herodot.

Po wojnie z lat 480-479 Persowie zostali wyparci z Grecji właściwej, panowali jednak nadal na wybrzeżach Azji Mniejszej, gdzie znajdowały się liczne, greckie poleis. Ten stan rzeczy uległ zmianie po 468 roku, kiedy to Ateńczyk Kimon, syn Miltiadesa, zwyciężył Persów w bitwie u ujścia rzeki Eurydemon w Azji Mniejszej.

Ostatecznym kresem zmaganiań grecko-perskich był zawarty w 449 roku przed naszą erą pokój Kalliasa, poprzedzony wygranymi przez Ateńczyków walkami o Cypr.

Skutki wojen perskich miały rzutować na wizerunku całej Grecji. Całkowitemu przeobrażeniu uległo wyobrażenie Greków o otaczającym ich świecie barbarzyńców. Kultura grecka zaczęła nabierać cech ksenofobicznych. Za sprawą sukcesów w wojnach z Persami uwierzono też, że polis jest najlepszą z możliwych form państwa.

Jeszcze w czasie trwania wojen powołano do istnienia symmachię ateńską, często błędnie zwaną Związkiem Morskim. Zawiązane w 478 roku przed narodzeniem Chrystusa sprzymierzenie, miało gromadzić wokół Aten poleis greckie w celu wspólnej obrony przed Persami. Państwa wpłacały do wspólnej kasy związkowej fundusze, z których miała być budowana flota obronna. W praktyce Ateńczycy dokonywali licznych nadużyć, wykorzystując środki związkowe do własnych celów, takich choćby jak rozbudowa Akropolu. Budziło to powszechne oburzenie i stało się w latach czterdziestych wieku przed Chrystusem jedną z głównych przyczyn wybuchu ogólnogreckiej wojny o hegemonię (zwierzchnictwo) w Helladzie. Trwająca blisko 40 lat wojna podzieliła Greków na sprzymierzeńców Aten (zwolenników demokracji) oraz sojuszników Sparty (popierających oligarchię), zaś do historii przeszła jako wojna peloponeska.

Ustrój Starożytnego Rzymu – republika, pryncypat, dominat

Rzym wedle legendy założony został w 753 r. p.n.e. Pierwsze dwa wieki istnienia upływały pod rządami etruskich królów. Schyłek monarchii datuje się na rok 509 p.n.e., kiedy to doszło do buntu arystokracji i wygnania ostatniego króla – Tarkwiniusza Pysznego. Niemalą w tym rolę odegrał Lucjusz Iunius Brutus. Od tego wydarzenia w Rzymie ustanowiono nowy ustrój – republikę arystokratyczną.

Res publica, czyli „rzecz publiczna”, „rzecz pospolita” to ustrój oparty na rządach wybieranych przez ogół obywateli urzędników. Urzędnicy ci, wybierani są na określony okres czasu, tzw. kadencję, są również odpowiedzialni za prowadzoną przez siebie politykę przed ciałami ustawodawczymi.

W republice rzymskiej władza spoczywała w rękach dwóch konsulów, wybieranych na okres jednego roku przez zgromadzenie ludowe. W zasadzie prawa polityczne należały pierwotnie do grupy społecznej patrycjuszy, którzy skupiali w swych rękach większość ziemi uprawnej. W takiej sytuacji niższa grupa społeczna – plebejusze - podniosła w 494 r. p.n.e. bunt, który stał się początkiem wielowiekowej walki plebsu o zrównanie w prawach z patrycjatem. Już podczas pierwszego buntu plebejusze uzyskali prawo powoływania specjalnego urzędnika, reprezentującego interesy plebsu – trybuna ludowego. Trybun miał prawo veta wobec wszystkich niekorzystnych dla ludu uchwał senatu.

Stopniowo plebejusze uzyskali dostęp do wszystkich urzędów oraz kolegiów kapłańskich, czego ostatnim aktem było uznanie w 367r. p.n.e., prawa do piastowania przez plebs urzędu konsula.

W republice rzymskiej obowiązywało spisane około 450r. p.n.e. prawo XII tablic, które legło u podstaw wszystkich późniejszych systemów prawnych.

Oficjalnie władzę w republikańskim Rzymie inspirował lud, a swoją wolę wyrażał na zgromadzeniach ludowych. Zgromadzenie przyjmowało lub odrzucało uchwały senatu, wybierano najważniejszych urzędników państwowych. Wszystkie niemal urzędy były kolegialne i jednoroczne. Wyjątkiem od reguły były urzędy cenzorów i dyktatora.

Cenzorów było dwóch i sprawowali urząd przez 5-cio letnią kadencję. W ich kompetencjach leżało przeprowadzanie spisu obywateli według klas majątkowych, sporządzanie listy senatorów oraz czuwanie nad moralnością obywateli.

Dyktator był wybierany w nadzwyczajnych sytuacjach zagrożenia państwa na okres 6 miesięcy. Dyktatora wybierał senat i przez okres sprawowania funkcji skupiał w swoich rękach pełnię władzy.

Do obowiązków konsulów należała troska o władzę wykonawczą, którą sprawowali. W ich rękach była też władza wojskowa oraz dbanie o życie religijne państwa. Zastępcami konsulów byli pretorzy, których podstawowym obowiązkiem była troska o porządek prawny w państwie.

Najistotniejszą jednak rolę w ustroju republikańskiego Rzymu odgrywał senat, w skład, którego wchodziło 300 członków, byłych urzędników. Godność senatorska była dożywotnia, co przy jednorocznych kadencjach większości urzędów rzymskich było gwarantem ciągłości władzy. Teoretycznie konsul zwracał się do senatu z prośbą o radę, jednak w praktyce nie mógł zrobić niczego wbrew stanowisku senatu.

To senat decydował o wojnie i pokoju, budżecie państwa oraz polityce zagranicznej i właściwie sprawował faktyczną władzę w republice rzymskiej.

W II wieku p.n.e. republika pogrążyła się w kryzysie społeczno-politycznym. Wskutek znacznego powiększenia terytorium państwa system polityczny republiki stał się po prostu niewygodny. Prócz tego pojawiły się silne napięcia społeczne, szczególnie żądano reformy agrarnej. Próbę przeprowadzenia takiej reformy podjęli się bracia Grakhowie, jednak ich działania zakończyły się całkowitą klęską. Rozpoczął się okres tzw. "rewolucji rzymskiej", która trwała aż do 27r. p.n.e., a jej ostatecznym efektem była likwidacja ustroju republikańskiego i zastąpienie go monarchicznym cesarstwem.

Niemalą rolę w upadku republik odegrał Gajusz Juliusz Cezar, przeciwnik senatu, który ogłosił się dyktatorem, zwycięzca wojny domowej z lat 49-45 p.n.e. Cezar został zamordowany w wyniku spisku 15 marca 44 r. p.n.e., jednak przemiany ustrojowe były już nieuniknione i nawet śmierć dyktatora nie mogła ich powstrzymać.

Po usunięciu Cezara rozpętała się wojna o przejęcie władzy po zamordowanym, którą wygrał spokrewniony z Cezarem Gajusz Oktawiusz, który po przyjęciu jednowładztwa przyjął imię Oktawiana Augusta. Rozpoczął się tym samym nowy okres dziejów Rzymu.

Cesarstwo Rzymskie trwało od przejęcia władzy przez Oktawiana w 27 r. p.n.e., aż do upadku Cesarstwa zachodniego w 476 r. Owe pięć wieków dzielimy na okresy wczesnego cesarstwa, czyli trwającego do schyłku III w. - pryncypat oraz cesarstwa późnego (IV-V w) - dominat.

W pierwszym okresie cesarstwa władza oficjalnie wróciła w ręce senatu. Nazwa tego okresu – pryncypat – wzięła się stąd, że Oktawian nakazał wypisać swoje imiona na pierwszym miejscu listy senatorów. Nosił, więc August nieformalny tytuł „princes senatus”, czyli pierwszy wśród senatorów. Oktawian wiedział, że otwarty atak na republikę nie ma żadnych szans powodzenia. Sprawował liczne urzędy, jednak w rzeczywistości jego władza opierała się na poparciu armii. Na pozór zachowany ustroj republikański był czystą fikcją.

Właśnie w okresie pryncypatu cesarstwo osiągnęło apogeum swojego zasięgu terytorialnego. Imperium rzymskie sięgało od Brytanii po Eufkrat i od Hiszpanii przez północne wybrzeża Afryki, aż po Dunaj.

Administracyjne imperium zostało podzielone na prowincje, którymi zarządzali namiestnicy. Namiestników wybierał senat, jednak w przypadku prowincji granicznych, wybór zarządcy spoczywał w rękach princepsa, a wyznaczony przez cesarza namiestnik odpowiadał tylko przed swoim mocodawcą. Również urzędnicy odpowiedzialni za finanse byli podporządkowani wyłącznie cesarzowi.

Od czasów Augusta funkcjonowała w Rzymie liczna, stała armia zawodowa. Składała się ona z legionów (po 6 tys. żołnierzy), a okres służby legionisty trwał 20 lat

W latach 30–tych III wieku imperium zaczęło przeżywać głęboki kryzys spowodowany zarówno najazdami plemion germańskich jak również coraz trudniejszą sytuacją wewnętrzną. Okres ten w historiografii nazywamy kryzysem III-go wieku. W takiej sytuacji konieczna stała się reforma państwa, którą przeprowadził cesarz Dioklecjan, panujący w latach 284-305. Wyzaczył swojego współrządcę, który również otrzymał tytuł Augusta. Dioklecjan jednak zachował władzę zwierzchnią, Augustowie mieli po jednym zastępcy - cesarze. W założeniu Dioklecjana była abdykacja augustów po 20 latach i zajęcie ich miejsca przez cesarów na kolejne 20 lat itd. Jednak po śmierci cesarza w imperium wybuchły kolejne wojny domowe.

Dioklecjan podzielił też prowincje (zwiększył ich liczbę z 50 do 110) i pogrupował je w 13 diecezji. Armia została podzielona na wewnętrzną (stacjonująca w głębi państwa) i graniczną. Od panowania Dioklecjana rozpoczął się w Rzymie nowy okres cesarstwa tzw. dominat. Wiązało się to z całkowitym zerwaniem z ustrojem republiki. Cesarz stał się władcą absolutnym i odtąd tytułowano go Dominus ac deus, czyli Pan i Bóg. Następcą Dioklecjana – Konstantyn Wielki – usunął urząd drugiego Augusta i skupił w swoich rękach pełnię władzy. Przeniósł

również w 330r. stolicy cesarstwa do nowo wybudowanego nad cieśniną Bosfor miasta – Konstantynopolu.

Dziękujemy za zapoznanie się z fragmentem Repetytorium

[>>Kliknij, aby zamówić pełną wersję<<](#)

